

Sudan'ın 1889 ile 2019 Yılları Arasında Doğrudan ve Dolaylı Olarak Sömürgeleştirilme Tarihi

Sudan'daki sömürgeciliğin arka plan tarihini ve aynı şekilde bizzat Sudan bölgesindeki yönetim tarihini anlamak bizim için önemlidir. Sömürgeci İngilizlerin 19. yüzyılda Sudan'ın bölünmesine yönelik çatışmaya teşvik eden şartları oluşturduğu söylenmektedir. 19. yüzyılın başlarına kadar bölge, Func Sultanlığı ve Darfur Sultanlığı da dahil olmak üzere küçük sultanlıklar silsilesi gibi hareket ediyordu. Osmanlı döneminde kırsal bölgelerdeki yönetim, hayatın tüm yönlerini kontrol etmeye çalışan bir tabiata sahip değildi. Bununla birlikte Mısırlı Mehmed Ali Paşa, sonunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılabilmek için otoritesini güçlendirmeye çabalayarak Sudan'ın tamamını kendi kontrolü altına almaya çalıştı. Dolayısıyla Sudan, yaklaşık 1882 yılına kadar "Osmanlı Mısır'ın" kontrolü altında kalmaya devam etti.

Daha sonra İngiltere Mısır'ı işgal etti ve 1882'de onu sömürgeleştirdi, ardından da 1899'da Sudan'ı sömürgeleştirdi. Bu durum kısmen, İngiltere ve Fransa arasında Afrika üzerinde yaşanan şiddetli sömürgeci rekabetten kaynaklanmaktadır. Afrika'ya yönelik rekabet, yeni sömürgecilik dönemi olan 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ikinci sanayi devriminin tetiklemesiyle Belçika, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi yedi Batı Avrupa gücü tarafından Afrika'nın büyük bir kısmının işgal edilip sömürgeleştirilmesi şeklinde gerçekleşti. Bu nedenle İngiltere, Hindistan ve Güney Afrika'daki sömürgelerine giden ticaret yollarından biri olan Mısır ve Nil Nehri üzerindeki kontrolünü güvence altına almaya hırs göstermiştir.

Sudan'ın stratejik önemi coğrafi konumundan açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Sudan, Afrika/Sahil geçiş bölgesinin bir parçasıdır (bu terim Sudan'ı kapsayabilir ancak daha çok, Nijer, Mali, Burkina Faso, Senegal ve Gine de dahil olmak üzere büyük kıtanın batısındaki bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır) ancak aynı şekilde genel olarak Sahra Altı Afrika'nın da bir parçasıdır. Ayrıca Nil Havzası bölgesinin ülkelerinden biridir ve stratejik öneme sahip Kızıldeniz'in batı kıyı şeridinin bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece Sudan'ın İngiltere için stratejik önemi ve ekonomik çıkarları için stratejik su yollarının güvenliğinin sağlanması, 1898 yılında 24.000 askerden oluşan İngiliz-Mısır kuvvetlerinin Sudan'ı işgal etmesine yol açan ana neden olmuştur. Sir Winston Churchill gibileri de dahil olmak üzere İngiliz imparatorluk kuvvetleri, Omdurman Savaşı'nda Sudan Halifesinin ordusuna karşı savaşmıştır. Bu ise Anglo-Mısırlı komutan Herbert Kitchener'in liderliği altında başkent Hartum'un ele geçirilmesini de içeriyordu. Anglo-Mısır kuvvetleri, Sudan kolonisi içindeki varlıklarını ve nüfuzlarını tam olarak pekiştirmeyi başarmışlardır; bunu da İngiliz tacı ve Mısır Hidivi'nin liderliği altındaki Anglo-Mısır'ın Sudan ile ortak ikili yönetimi otoritesini tesis eden birçok antlaşma ve idari politikalar sayesinde gerçekleştirdiler. Teorik açıdan Mısır yönetim rolüne ortak oldu ancak pratik olarak ikili yönetim yapısı içinde Sudan tamamen İngiliz kontrolü altındaydı. Yöneticiler ve müfettişler genellikle İngiliz subaylardı ancak teknik olarak Mısır ordusunda hizmet ediyorlardı; hükümet ve kamu hizmetindeki önemli şahsiyetler ise her zaman İngiliz üniversitelerinden ve askeri okullarından

mezun olanlardan oluşuyordu. Nihayetinde bu, 1 Ocak 1956 yılında bağımsız ve egemen Sudan devletinin kurulmasına kadar İngiltere'nin Sudan'ı kontrol altında tuttuğu bir mekanizma haline gelmiştir. Öte yandan İngiltere 1916 yılında Darfur'u işgal etmiş ve başkent El Fashir'i ele geçirmiştir. Darfur Sultanı Ali Dinar, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlılara çok sadık bir sultan olarak bilinmektedir. O zamandan "bağımsızlığa" kadar Darfur, Sudan'a bağlı olarak kalmaya devam etmiştir. İngiltere 1953 yılında doğrudan kontrolünü bıraktı ancak İngiltere'nin daha önce işgal ettiği bölgelerde her zaman olduğu gibi çatışmalar devam etmiştir.

İngiltere bölgeyi etnik ve dini olarak klasik "böl ve yönet" yaklaşımıyla kontrol etmiştir. Kuzeydeki en çok sömürgeleştirilmiş topluluklara, batı ve güneydeki en çok Afrikalı topluluklar üzerinde otorite verilmiştir. Dolayısıyla İngiliz idareciler ülkeyi, Kuzey ve Güney Sudan olmak üzere iki ayrı bölgeye ayırmışlardır. "Güney politikası" olarak bilinen bir süreç sayesinde Güney Sudan, ekonomik olarak daha gelişmiş olan kuzeyden ayrı olarak yönetilmiştir. Ayrıca güneyde bulunan putperest dini inançların olduğu her yerde, Hristiyan misyonerlik faaliyetleri kurulmuştur. Dolayısıyla 2011 yılında Sudan'dan ayrılan yeni Güney Sudan'ın nüfusunun %60'ı Hristiyan, %34'ü putperest ve %6'sı da Müslüman'dır.

Nitekim bu, son yirmi otuz yıl boyunca fay hatlarını oluşturan aynı kabilevi bölünmelerdir.

Graham Thomas'ın, 1990 yılında yayınlanan "Sudan: Hayatta Kalma Mücadelesi" başlıklı çalışmasına göre, "Kuzey ve güney arasındaki bölünmenin devamı, Kitchener'in güney eyaletlerinin Hristiyanlığı benimsemesine izin verirken, Sudan'ın kuzeyinin Müslüman kalmaya devam etmesine karar vermesiyle daha da güçlenmiştir." Güney politikası, Güney Sudan'da güneyli olmayanların hareketini kısıtlayan 1922 tarihli Kapalı Bölge Yasası ile aynı zamana denk gelmiştir.

1896'dan 1956'ya kadar süren İngiliz saldırganlığı ve sömürgeciliğinin akabinde, sonraki on yıllarda dolaylı siyasi ve kültürel sömürgeciliğe, yozlaşmış kapitalist değerlerin yayılmasına ve İngiltere ile Amerika arasında eski ve yeni sömürgecilik çatışmasına tanık olunmuştur.

Sonuç olarak Sudan, 1956'daki bağımsızlığından bu yana, Amerika ve İngiltere'nin etnik ve siyasi bölünmeleri derinleştiren yoğun silah enjeksiyonları nedeniyle, sürekli bir çatışma ve şiddet hali içinde kalmıştır.

Özellikle Amerika, 1969'daki Numeyri darbesinden bu yana birçok darbeyi gerçekleştirmek için orduyu kullanmıştır. Zira Sudan, 1972'den bu yana Amerika ile güçlü bir siyasi ittifakla birlikte Amerikan nüfuzu altındadır. Nitekim Başkan Cafer Numeyri, 1979 ile 1985 yılları arasında beş kez özel ziyaret ve bir kez resmi iş ziyareti için Amerika'yı ziyaret etmiştir. Dolayısıyla o, iki Sudan devlet başkanından Amerika'yı ziyaret eden tek kişiydi.

1979 yılında Amerikan petrol şirketi Chevron, Yukarı Nil'in Bentiu bölgesinde petrol yatakları keşfetmişti. Numeyri ise o dönemde güneyin petrole sahip olduğunu inkar etmişti.

Sudan'ın petrol serüveni, kuzey ile güney arasında çıkan ve 1972'de Addis Ababa Barış Anlaşması'yla sona eren ilk iç savaştan kısa bir süre sonra Amerikan petrol şirketi Chevron ile başlamıştır. Cafer Numeyri'nin (1969-1985) Amerikan ajanı olarak görev yaptığı dönemde, doğal olarak ABD ile diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesini memnuniyetle karşılamıştı. 1982 yılında Sudan, Sahra Altı

Afrika'daki herhangi bir ülkeden daha fazla yani 160 milyon ABD Doları ABD yardımı ve 100 milyon ABD Doları da askeri yardım almıştır. 1983 yılında Numeyri'nin ABD'yi ziyareti sırasında Ronald Reagan, Sudan'ın ABD'nin nüfuzu altında olmasının önemi vurgulayarak şöyle demiştir: “Sudan'ın özel sektörünü canlandırma ve ekonomik ilerlemeyi engelleyen hükümet politikalarını reform etme çabalarını takdir ediyoruz. Ekonomik kalkınma Sudan halkı için son derece önemli olup bu çabada ABD, dostuna yardım elini uzatmaktan mutluluk duyar.”

Amerika'nın, Obama dönemi olan 2011 yılında Güney Sudan'ın ayrılmasının ve Güney Sudan devletinin kurulmasının uygulanmasına liderlik ettiği bilinmektedir. Bu ise ABD'nin, tüm isyancıları ve hareketlerini tek bir hareket altında birleştirmeye çalışan ajanı John Garang'ın liderliğinde 1983 yılında Sudan Halk Kurtuluş Ordusu adlı ayrılıkçı bir hareket kurmasının ardından gerçekleşmiştir.

Ulusal Ümmet Partisi'nin başkanı Sadık el-Mehdi, İngiltere'ye olan sadakatiyle bilinmektedir. Dolayısıyla 1986 ile 1989 yılları arasında Sudan hükümetine başkanlık etmiş ve Beşir'in darbesiyle devrilmişti. Nitekim 2005 yılında, Beşir rejimi ve Sudan Halk Kurtuluş Hareketi kapsamlı bir barış anlaşması imzalamıştır. Barış görüşmeleri ise, Kenya liderliğindeki Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi'nin (IGAD) himayesinde ve ABD, İngiltere ve Norveç'ten oluşan "Troyka'nın" desteğiyle yirmi birinci yüzyılın ilk on yılının başlarında başlamıştır. Nitekim Kapsamlı Barış Anlaşması, tek devlet ve iki sistemden oluşan bir yönetim kurmuştur; zira Kuzeyde İslam şeriatı uygulanırken, güney ise laik olarak kalmaya etmiştir; bu da sonunda 2011 yılında Güney Sudan'ın bağımsızlığına yol açmıştır. Bir yıl sonra da Doğu Sudan Barış Anlaşması imzalanmıştır. Böylece 1989'dan 2019'a kadar, ülkede Amerikan nüfuzunu pekiştirmek ve ardından güneyi bölme düşüncesini hayata geçirmek için Ömer El Beşir ve yandaşlarını iktidara getiren Amerika olmuştur. Böylece kuzeyi ve güneyi ile Sudan, tamamen Amerikan nüfuzu altına giren bir bölge haline gelmiştir.

Bununla birlikte Avrupa, özellikle de Sudan'daki eski nüfuzu ve ülkedeki ajanları nedeniyle İngiltere, Sudan'daki nüfuzunu geri kazanmak veya en azından Amerika ile paylaşmak için mümkün olduğunca müdahale etmeye çalışmıştır. Örneğin 1983 yılında Amerika, John Garang liderliğindeki Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'ni kurduğunda, İngiltere bu harekete adamlarını sızdırmaya çalışmıştır. Nitekim bu süre zarfında, İngiltere'de Bradford Üniversitesi'nde endüstri mühendisliği ve stratejik planlama okuyan Riek Machar, Sudan'a dönerek Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'ne katılmıştır. Ancak o dönemde onunla Sudan Halk Kurtuluş Hareketi lideri John Garang arasında bir çatışma ve kavga olmuş, bu da onu 1991 yılında hareketten ayrılmaya zorlamıştır. John Garang'ın, Riek Machar'ı İngiliz ajanı olmakla suçlamasının yanı sıra Riek Machar'ın eşi Emma Macon da bir İngiliz olup UNICEF tarafından finanse edilen İngiliz/Kanadalı bir yardım kuruluşu olan Street Kids International'ın çatısı altında çalışıyordu. Ayrıca John Garang onu İngiliz istihbaratıyla çalışmakla suçlamış ve Garang, kendisiyle Machar arasındaki savaşa “Emma Savaşı” adını vermişti. Nitekim 1993 yılında Nairobi'de geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Daha sonra Machar, Garang'ın hareketinden ayrılmanın ve birçok ayrılıkçı hareketin arasından başka bir ayrılıkçı hareket kurmanın bir yolunu aramaya başlamış olup özellikle 1997 yılında Ömer El Beşir ile bağımsız bir ayrılıkçı olarak görüşmelere başlamış ancak bunu gerçekleştirmede başarısız olmuştur. Dolayısıyla Garang'ın liderliğindeki Sudan Halk Kurtuluş Hareketi ordusu, en önde gelen ve en etkili bir hareket olarak

kalmaya devam etmiş ve bunun sonucunda Machar, İngilizlerin teşvikiyle bu harekete geri dönmeye çalışmıştır. Nitekim kabilesi "Nuer"ün büyük nüfuzu nedeniyle Amerika, onun İngiliz ajanı olduğunu bilmesine rağmen geri dönmesini onaylamıştır. Dolayısıyla Amerika, onu kontrol altına alması ve kendi liderliği altında tutması için Garang'a onun geri dönmesini kabul etmesi için talimat vermiştir; çünkü Amerika, onun arkasında duran kabilenin güneydeki en büyük ikinci kabilenin olması nedeniyle onun ağırlığını biliyordu. Ancak hareket içindeki anlaşmazlıklar devam etmiş ve Garang, hareketin ikinci adamı olarak onu atamamayı tercih etmiş, aksine daha düşük rütbeli Salva Kiir'i atamıştır.

Güney Sudan'ın şu anki başkanı Salva Kiir Mayardit, Amerika'nın gerçek bir ajanı olup liderliğine yönelik her türlü muhalefet susturulmuştur. Bununla birlikte 2011'den 2013'e kadar yardımcısı olan Riek Machar, Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'nde varlığını sürdürerek onları kontrol altına almayı ve kendi denetimi altına sokmayı hedeflemişti; çünkü farklı hareketler halinde kalmaları durumunda, kontrolü dışındaki bu hareketler rakip Avrupa ülkeleri, özellikle İngiltere için bir kapı olacak, dolayısıyla bu da Amerika'nın projeleri için bir engel teşkil edecekti.

Sudan'ın şu anki sorunlarının çoğu, İslam hadaratının dünyada ve bölgedeki yokluğunun bir sonucu olarak görülebilir. Bunun ise insanlık acılarıyla doğrudan bir ilgisi vardır. Ancak yine de gelecek olumlu olabilir. Dolayısıyla İslam ve Hilafet Devleti'ni bir çözüm olarak düşünmemiz bir hayal ürünü değildir. Aksine bunun gerçek bir hırs olması gerekir. Örneğin Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem Medine'ye girmeden önce, Yesrib -Evs ve Hazrec- kabileleri yıllardır savaş halindeydiler. Beni Nadir ve Beni Kureyza gibi bölgedeki diğer kabileler ise, kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için onları birbirlerine düşürüyordu ancak Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem gelişi bunu değiştirmiştir. Zira İslam bir sistem olarak kurulmuş olup bu sistemden merhamet yayılmaktadır. Nitekim Allah Subhanehu ve Teala bizlere, Allah'ın sağlam ipi olan İslam'a sımsıkı sarılmamızı ve parçalanmamamızı hatırlatmıştır; çünkü onların aralarındaki ayrılık ateş çukurunun kenarı mesabesinde olup bundan kurtulmanın tek yolu İslam hidayetini ikame etmektir. **وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ وَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَاناً وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ** **Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.** [Al-i İmran 103]

Kapitalizmin gölgesinde Sudan, diğerlerinden daha fazla acı çekmekte olup İslam'ın gölgesinde kelimenin tam anlamıyla refah içinde yaşamıştı ve kesinlikle yeniden bu refaha kavuşması mümkündür.

Hizb-ut Tahrir Merkezi Medya Ofisi İçin Yazan

Sureyya Emel Yesna